

Volume 14/2013

Comparative Legilinguistics

International Journal for Legal
Communication

Institute of Linguistics
Faculty of Modern Languages and Literature
Adam Mickiewicz University
Poznań, Poland

7\ Ub[YX'k]h 'h Y'89AC' J9FG=CB' cZ7 58! ?5G'D8 : !9X]rcf' fl Hd.#k k k 'WX Ug'Vta L
H]g'h] hie b' mUddYUfg]b' h Y'XYa e' j Yfg]cb" H]g'h] h hWUb' VY'fYa e j YX'k]h 'h Y'Z' j Yfg
7\ Ub[YX'k]h 'h Y'89AC' J9FG=CB' cZ7 58! ?5G'D8 : !9X]rcf' fl Hd.#k k k 'WX Ug'Vta L
H]g'h] hie b' mUddYUfg]b' h Y'XYa c' j Yfg]cb" H]g'h] h hWUb' VY'fYa c j YX'k]h 'h Y'Z' j Yfg
7\ Ub[YX'k]h 'h Y'89AC' J9FG=CB' cZ7 58! ?5G'D8 : !9X]rcf' fl Hd.#k k k 'WX Ug'Vta L

ETYKA TŁUMACZA SĄDOWEGO NA SALI ROZPRAW

Karolina NARTOWSKA, mgr

Universität Wien, Zentrum für Translationswissenschaft
Gymnasiumstraße 50, A-1190 Wien

Abstrakt: Przestrzeganie zasad etyki zawodowej przez tłumaczy na sali rozpraw jest jednym z ważniejszych aspektów pracy profesjonalnego tłumacza sądowego. Organizacje zrzeszające tłumaczy opracowują wprawdzie zbiory norm ujęte w kodeksy zawodowe, ich znajomość wśród praktykujących tłumaczy wydaje się jednak wątpliwa, zwłaszcza że programy studiów kształcących tłumaczy nie zawierają przedmiotów z zakresu etyki. Niniejszy artykuł wyjaśnia zatem, w jakim stopniu preskryptywne normy profesjonalnego zachowania znajdują zastosowanie w praktyce tłumaczenia sądowego. Na przykładzie tłumaczonych postępowań karnych w austriackim sądzie omawiane jest działanie tłumaczy pod kątem zachowania przez nich zasady bezstronności. Analiza pokazuje, że tłumacze sądowi w różny sposób naruszają tę zasadę, czy to przez ingerencję w tłumaczone wypowiedzi, brak lojalności wobec mówcy, okazywanie emocji, czy też przejmowanie funkcji pomocnika sędziego. Z badań wynika ponadto, że preskryptywne normy nie zawsze przystają do realiów sali rozpraw, ponieważ etyczne działanie tłumacza nierzadko jest wypadkową oczekiwań pozostałych uczestników interakcji wobec tłumacza. Dlatego niezbędne wydaje się zwrócenie uwagi, zarówno samych tłumaczy sądowych, jak i środowiska prawniczego na etyczny aspekt pracy tłumaczy w sądzie.

ETHICS OF COURT INTERPRETERS

Complying with the rules of professional ethics during court interpreting is one of the most significant aspects of the court interpreter's profession. Although associations of translators and interpreters draw up sets of rules in the form of professional codes, most of the practicing translators are not well acquainted with them, especially as the curricula of translation studies do not include ethics. The aim of this article is to present how the prescriptive norms of professional conduct can be applied in practice during court interpreting. The interpreters' performance is discussed in view of their adherence to the principle of impartiality, on the example of the interpreted criminal proceedings in the Austrian court. The analysis reveals that court interpreters tend to violate this principle, by modifying the interpreted statements, lack of loyalty to the speaker, showing emotions or by assuming the role of a judge's helper. The research further shows that the prescriptive rules are not always congruent with reality, as the ethical performance of the interpreter is often determined by the expectations of the other participants of the procedure. Due to the above, it seems vital to draw the attention of both the court interpreters and the representatives of the legal profession to the ethical aspect of court interpreting.

BERUFSETHIK VON RICHTSDOLMETSCHERINNEN

Die Einhaltung berufsethischer Normen durch RichtsdolmetscherInnen im Verhandlungssaal ist einer der zentralen Aspekte der professionellen Berufsausübung. Interessensvertretungen arbeiten zwar entsprechende Regeln in Form von Ehren- und Berufskodizes aus, deren Kenntnis unter praktizierenden RichtsdolmetscherInnen scheint jedoch fraglich zu sein, zumal Studiencurricula

7\ Ub[YX'k]h 'h Y'89AC'J9FG=CB'cZ7 58! ?5G'D8 : !9X]cf' fl Hd.#k k k 'WUX⁵⁰Ug'Wa k
H]g'h] hcb'mUddYUfg]b'h Y'XYa e'j Yfg]cb"H]g'h] hUub'VY'fYa e] YX'k]h 'h Y'Z' j Yfg
7\ Ub[YX'k]h 'h Y'89AC'J9FG=CB'cZ7 58! ?5G'D8 : !9X]cf' fl Hd.#k k k 'WUX Ug'Wa k
H]g'h] hcb'mUddYUfg]b'h Y'XYa c'j Yfg]cb"H]g'h] hUub'VY'fYa c] YX'k]h 'h Y'Z' j Yfg
7\ Ub[YX'k]h 'h Y'89AC'J9FG=CB'cZ7 58! ?5G'D8 : !9X]cf' fl Hd.#k k k 'WUX Ug'Wa k

der Dolmetscherausbildung keine Berufsethik-Module beinhalten. Der vorliegende Beitrag erklärt, inwiefern präskriptive Verhaltensregeln in der gerichtsdolmetscherischen Praxis zur Anwendung kommen. Am Beispiel gedolmetschter strafrechtlicher Hauptverhandlungen an einem Wiener Gericht wird das translatorische Handeln von DolmetscherInnen hinsichtlich der Einhaltung des Unparteilichkeitsgrundsatzes diskutiert. Die Analyse zeigt, dass GerichtsdolmetscherInnen gegen das Prinzip auf unterschiedliche Weise verstoßen, sei es durch das eigenständige Eingreifen in gedolmetschte Aussagen, die mangelnde Loyalität dem Sprecher gegenüber, gezeigte Gefühle oder durch die Übernahme der Funktion eines Gerichtshelfers. Weiters ergibt die Studie, dass präskriptive Berufsnormen der gerichtsdolmetscherischen Wirklichkeit oft nicht standhalten können, da das ethische Handeln von DolmetscherInnen nicht selten das Resultat von Erwartungshaltungen anderer InteraktionspartnerInnen an die dolmetschende Person ist. Es scheint daher notwendig, sowohl praktizierende GerichtsdolmetscherInnen, als auch juristisch Handelnde auf den ethischen Aspekt der gerichtsdolmetscherischen Tätigkeit aufmerksam zu machen.

Słowa kluczowe: etyka, bezstronność, tłumaczenie sądowe, tłumacz sądowy, praktyka tłumaczenia sądowego

1. Wprowadzenie

Tłumacz sądowy jest jedyną osobą na sali rozpraw, która rozumie zarówno oficjalny język postępowania, jak i język osób, dla których tłumaczy. Dzięki temu uzyskuje on przewagę nad pozostałymi uczestnikami postępowania, a nawet swego rodzaju władzę, która daje mu możliwość kontrolowania przebiegu interakcji; tłumacz natomiast nie podlega w zasadzie żadnej kontroli. Od tłumacza sądowego zależy nie tylko powodzenie komunikacji na sali rozpraw, ale również wynik postępowania – wydanie sprawiedliwego wyroku. Skoro więc tłumacze mają współudział w decydowaniu o ludzkim życiu, niezbędne jest, by przestrzegali oni norm zawodowych i zasad profesjonalnego zachowania. Najważniejszymi normami etycznymi ujętymi w kodeksach zawodowych są: dokładność tłumaczenia, poufność i bezstronność tłumacza.⁷¹ Celem niniejszego artykułu jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy aktywnie działającym tłumaczom sądowym w Austrii znane są normy kodeksu zawodowego oraz w jakim stopniu są one przez nich stosowane w praktyce. Wybrane przykłady z praktyki tłumaczenia sądowego koncentrować się będą przy tym głównie na problemach związanych z zachowaniem bezstronności przez tłumaczy sądowych. Podstawę przytaczanych przykładów stanowią wyniki obserwacji postępowań karnych z udziałem tłumaczy przeprowadzonych w austriackim⁷² sądzie.

⁷¹ Z badań przeprowadzonych przez Hale wynika, że te trzy zasady znajdują najczęściej unormowanie w kodeksach etycznych. Zasada zachowania bezstronności lub neutralności wystąpiła w 68,75% przeanalizowanych kodeksów. Trudno natomiast powiedzieć, czy pozostałe 31,25% kodeksów nie uwzględniła bezstronności, gdyż uznano ją za oczywistość (2007: 108).

⁷² Mimo, że badania przeprowadzone zostały w Austrii, kwestia etyki zawodowej tłumaczy ma charakter uniwersalny, ponieważ rola tłumacza sądowego jest w każdym państwie taka sama, bez względu na obowiązujący w nim system prawny.

2. Tłumacze sądowi w Austrii

Działalność tłumaczy sądowych w Austrii reguluje ustawa federalna o biegłych i tłumaczach sądowych z 1975 r.⁷³ Ustawa nowelizująca, obowiązująca od 1.1.1999 r. wprowadziła pełną, oficjalną nazwę zawodu: ogólnie zaprzysiężony i sądownie certyfikowany tłumacz (allgemein beeideter und gerichtlich zertifizierter Dolmetscher).

Ogólne zaprzysiężenie tłumacza oznacza, że ustanawiany tłumacz składa przysięgę tylko jeden raz, przed wpisaniem go na listę i jak długo tłumacz pozostaje wpisany na liście, nie ma potrzeby ponownego zaprzysiężania go przed każdym kolejnym tłumaczonym postępowaniem (§5 pkt. 2 SDG). Certyfikacja sądowa natomiast ma na celu zagwarantowanie jakości tłumaczenia sądowego poprzez dopuszczenie do zawodu wysoce wykwalifikowanych tłumaczy. Tłumacz sądownie certyfikowany to taki tłumacz, który poddał się procesowi kontroli zapewnienia jakości, mającego formę egzaminu, i nadal się mu poddaje. Równocześnie certyfikacja jest dowodem na to, że tłumacz ustanowiony na potrzeby sądu posiada kompetencje wykraczające poza umiejętności jedynie pośrednika między językami (por. Krammer 2006: 18).

Obecnie lista tłumaczy i biegłych sądowych Federalnego Ministra Sprawiedliwości w Austrii (§ 3b pkt. 1 SDG) obejmuje ponad 1400 tłumaczy ustanowionych dla 53 różnych języków. Wciąż jednak zdarza się jeszcze, że konieczne jest powołanie tłumacza ad hoc, ponieważ nie dla wszystkich rzadkich języków ustanowieni są tłumacze sądowi. Spośród czynnie działających tłumaczy sądowych przeważająca większość, bo aż 80%, nie ma żadnego⁷⁴ przygotowania w zakresie tłumaczenia ustnego i pisemnego (Kadrić 2006: 208). Na liście tłumaczy sądowych można zatem znaleźć przedstawicieli wielu różnych zawodów, które niewiele mają wspólnego z działalnością tłumaczeniową, jak np. księgowa, proboszcz, oficer czy inżynier budowlany.

3. Bezstronność jako podstawowa zasada etyki zawodowej

Tłumaczy sądowych w Austrii obowiązuje kodeks Berufs- und Ehrenkodex Austriackiego Związku Tłumaczy Sądowych. Jak większość kodeksów etycznych dla tłumaczy, również art. 1 pkt. 1 austriackiego kodeksu mówi, że tłumacze sądowi nie tylko muszą tłumaczyć zgodnie ze swoją wiedzą i sumieniem, jak mówią słowa składanej przez nich przysięgi, ale również w sposób obiektywny i bezstronny⁷⁵. Jeśli chodzi o definicję bezstronności, kodeksy jej bezpośrednio nie podają. Trafna natomiast wydaje

⁷³ Sachverständigen- und Dolmetschergesetz, dalej SDG.

⁷⁴ W Austrii nie ma wymogu ukończenia studiów wyższych dla kandydatów na tłumaczy sądowych. Kształcenie tłumaczy w Austrii odbywa się obecnie w trzech ośrodkach uniwersyteckich: Wiedniu, Innsbrucku i Graz w zakresie 16 języków (arabski, angielski, bośniacki/chorwacki/serbski, czeski, francuski, hiszpański, migowy, niemiecki, polski, portugalski, rumuński, rosyjski, słoweński, turecki, węgierski, włoski, a do niedawna jeszcze chiński i japoński).

⁷⁵ Der allgemein beeidete und gerichtlich zertifizierte Dolmetscher (Gerichtsdolmetscher) hat seinen Beruf nach bestem Wissen und Gewissen unvoreingenommen und unparteiisch auszuüben (art. 1 pkt. 1 Ehren- und Berufskodex).

się definicja Gentile et al., którzy mówią, że: „*Impartiality* means that a professional must carry out professional duties to the best of his/her ability regardless of who the client is in terms of gender, race, social and economic status, ethnicity etc.” (1996: 58).

Ponadto tłumacz bezstronny to tłumacz zawsze lojalny wobec mówcy. Lojalność zobowiązuje tłumacza sądowego do nieidentyfikowania się z żadną ze stron postępowania, ani z sądem, ani z prawnikami, ani też z oskarżonym czy świadkiem, dla których tłumacz tłumaczy. Mówiąc słowami Gilego lojalność tłumacza sądowego „shifts from one to the other as he or she interprets them” (Gile 1995: 29).

Tymczasem w kontekście sądowym często się zdarza, że prawnicy mają wobec tłumacza oczekiwania, które mogą być sprzeczne z zasadą bezstronności lub lojalności tłumacza. Z badań przeprowadzonych przez Kadrić wynika, że austriaccy sędziowie postrzegają tłumacza sądowego w głównej mierze jako organ pomocniczy sądu (2006: 125). Dlatego utożsamianie się z rolą sądu lub urzędnika sądowego może przyjść tłumaczom bez trudu, a wyraża się ono najczęściej poprzez aktywne uczestnictwo tłumacza w procesie. Wyrazem utożsamiania się z instytucją może być także miejsce zajmowane przez tłumacza na sali rozpraw (gdzie siedzi on np. w bezpośrednim pobliżu sędziego lub prokuratora).

Tłumacz jednak nie tylko może identyfikować się z interesami instytucji, ale także oskarżonego. Gdy przed sądem staje osoba o niższym statusie społecznym, niższym poziomie wykształcenia, zagubiona w zawitych procedurach procesowych i nie rozumiejąca oficjalnego języka instytucji, tłumacz może kierować się chęcią pomocy „słabszemu”, ponieważ, jak pisze Edwards, „there is a natural human tendency to want to help” (1995: 67). Między oskarżonym a tłumaczem może powstać więź wynikająca z faktu, że tłumacz jest jedyną osobą na sali rozpraw, do której oskarżony może zwrócić się we własnym języku i wie, że zostanie zrozumiany. Pomoc oskarżonemu nie jest jednak zadaniem tłumacza: „The interpreter as advocate has no place in a judicial setting” (Edwards 1995: 66).

Bezstronność tłumacza dotyczy także niewydawania osądów ani niewyciągania wniosków przez tłumacza w odniesieniu do sprawy. Edwards uważa, że tłumacz nie powinien mieć własnego zdania, aby nie wpłynęło ono podświadomie na tłumaczenie (1995: 64) i nie powinien się on angażować w sprawę, ponieważ tłumacz „has no interest in the content of a case as such. She wants only to understand the situation as a function of what might be said” (1995: 67). Natomiast Hale zauważa, że działając w obrębie komunikacji międzyludzkiej, tłumacz - jako człowiek - nie jest w stanie całkowicie uniknąć posiadania swojego zdania (por. 2007: 120-121). Tłumacz siłą rzeczy będzie kształtował własną opinię na temat osób, dla których tłumaczy, na temat sprawiedliwości procesu czy wiarygodności wypowiedzi itd. Hale uważa, że jest to nieuniknione, dlatego od tłumacza oczekuje się jedynie, by był on świadomy swojego subiektywnego punktu widzenia i był w stanie zapewnić, że „personal feelings, opinions, beliefs or interests do not interfere with the main aim of producing accurate renditions” (2007: 117-120). Dlatego też tłumacz powinien powstrzymać się od komentowania przebiegu postępowania, robienia uwag czy udzielania rad. Tłumacz nie powinien też prowadzić rozmów z osobami, dla których tłumaczy.

7\ Ub[YX'k Jh'2h Y'89AC'J9FG=CB'cZ7 58! ?5G'D8 : !9Xl'cf' fl Hd.#k k k 'WUX Ug'Wta k
H Jg'hM h'cb'mUddYUfg'Jb'h Y'XYa e'j Yfg'cb"H Jg'hM h'Wub'VY'fYa e'j YX'k Jh' h'Y'Z' j Yfg'
7\ Ub[YX'k Jh' h' Y'89AC'J9FG=CB'cZ7 58! ?5G'D8 : !9Xl'cf' fl Hd.#k k k 'WUX Ug'Wta k
H Jg'hM h'cb'mUddYUfg'Jb'h Y'XYa c'j Yfg'cb"H Jg'hM h'Wub'VY'fYa c'j YX'k Jh' h'Y'Z' j Yfg'
7\ Ub[YX'k Jh' h' Y'89AC'J9FG=CB'cZ7 58! ?5G'D8 : !9Xl'cf' fl Hd.#k k k 'WUX Ug'Wta k

Bezstronne i neutralne zachowanie tłumacza wyraża się również w tym, że tłumacz sądowy nie kieruje się ani z góry powziętymi uprzedzeniami wobec uczestników postępowania, ani towarzyszącymi mu w rozprawie emocjami. Profesjonalny tłumacz sądowy musi umieć trzymać emocje pod kontrolą bez względu na to, co dzieje się na sali rozpraw. Jak długo mówi on w pierwszej osobie, czyli jak długo identyfikuje się z mówcą, ma on etyczny obowiązek przestrzegania zasady zachowania lojalności wobec mówcy (por. Gile 1995: 31). Tłumacz nie może też ani bezpośrednio okazywać swoich sympatii czy antypatii wobec uczestników postępowania, ani też wyrażać ich w sposób pośredni poprzez swoje tłumaczenie: „The service provided must never be coloured by the professional's personal likes, dislikes, preferences, ideological leanings etc.” (Gentile et al. 1996: 59)

Metoda

Badanie polegające na jawnej, niekontrolowanej obserwacji postępowań karnych zostało przeprowadzone w Sądzie Krajowym do Spraw Karnych (Landesgericht für Strafsachen) w Wiedniu w okresie od maja do sierpnia 2010 r. Obserwacje objęły 35 postępowań karnych z udziałem tłumaczy 12 różnych języków.

Dla celów niniejszego opracowania wybrane zostały dwa postępowania karne z udziałem tłumaczy języka słowackiego i polskiego. Przedmiotem analizy jest przestrzeganie zasady bezstronności przez tłumaczy sądowych w praktyce zawodowej.

5. Bezstronność tłumacza na sali rozpraw

5.1. „*Er ist so einfach...*”

Rozprawa karna w sprawie o zarobkowe żebractwo (§ 70 StGB⁷⁶) oraz dokonanie czterech kradzieży z włamaniem (§ 129 StGB) odbyła się w dniu 16.08.2010 r. Oskarżonym był nieletni obywatel Słowacji, pochodzący z węgierskiej mniejszości, o niskim statusie społecznym. W rozprawie wziął udział tłumacz języka słowackiego, tłumacz semi-profesjonalny⁷⁷. Podczas przesłuchania zajmował on miejsce obok prokuratora, po jego prawej stronie.

Jeszcze zanim rozprawa się zaczęła, obrońca zwrócił się do tłumacza z prośbą, żeby ten tłumaczył „prostymi zdaniem”. Jest to przykład bezpośrednio wyrażonego oczekiwania prawnika wobec tłumacza, które może stać w sprzeczności z etyką zawodową tłumacza, ponieważ nakazuje ona tłumaczowi, by wiernie oddawał wypowiedzi mówcy, niczego nie dodając i niczego nie opuszczając.

⁷⁶ Austriacki Kodeks Karny.

⁷⁷ Pojęcie to wprowadziła Kadrić na określenie grupy tłumaczy nie mających wprawdzie ukończonych kierunkowych studiów wyższych, posiadających jednak bardzo dobrą znajomość języka obcego oraz kilkuletnie doświadczenie zawodowe (Kadrić 2004: 81).

Na pytanie sędziego, dlaczego oskarżony przyjechał do Austrii, oskarżony odpowiedział:

Oskarżony: Prišiel som tu kraďnúť a žobrať.

(*Przyjechałem tu, żeby kraść i żebrać.*)

Tłumacz do sędziego: Er hat gesagt, dass er hier gekommen ist, um zu stehlen und zu betteln.

(*Powiedział, że przyjechał tu, żeby kraść i żebrać.*)

Tłumacz oddaje odpowiedź oskarżonego nie dosłownie, w 1 os. l. poj., ale w 3. os. – w formie pośredniej, jakby chciał pokazać, że dystansuje się od tej wypowiedzi oskarżonego. Tłumacz nie zachowuje więc lojalności wobec mówcy. Ponadto wydaje się też, że osądził on już oskarżonego, co znajduje wyraz nie tylko w jego postawie i mimice, ale również podjętej przez niego ingerencji w ton wypowiedzi oskarżonego: podczas gdy oskarżony mówił niepewnym, cichym głosem, tłumacz wypowiedział to zdanie zdecydowanym i ironicznym tonem, nie kryjąc antypatii do oskarżonego i pokazując, że zupełnie nie akceptuje tego tonu rozmowy, jak i samego zachowania oskarżonego.

Sędzia w tej rozprawie traktował tłumacza jako swój organ pomocniczy. Znajduje to wyraz w formie zwracania się sędziego do oskarżonego: wszystkie pytania zadawane są zawsze poprzez tłumacza, w 3. os. l. poj, a nie w sposób bezpośredni oskarżonemu.

Sędzia: Hatte er nich nach Hause fahren können?

(*Czy nie mógł był wrócić do domu?*)

Tłumacz: Aká je Vaša situácia doma? Máte tam nejakú prácu?

(*Jaka jest Pana sytuacja w kraju? Ma Pan tam jakąś robotę?*)

Sędzia widzi w tłumaczu nie neutralnego uczestnika postępowania, ale swojego pomocnika. Wobec konfrontacji z takim oczekiwaniem sędziego, tłumacz odchodzi od zasady bezstronności i staje po stronie sądu, przejmując częściowo funkcję sędziego. Tłumacz ma świadomość, że to właśnie na nim spoczywa odpowiedzialność za uzyskanie od oskarżonego żądanych informacji, więc nie tłumaczy pytania, ale próbuje na własną rękę wy badać sytuację oskarżonego w jego kraju rodzinnym i w ten sposób uzyskać odpowiedź na postawione pytanie. Tłumacz wielokrotnie wdaje się w dłuższą rozmowę z oskarżonym, której nie tłumaczy. Sędzia nie domaga się jednak tłumaczenia, co może sugerować, że darzy tłumacza zaufaniem, traktuje go jako swojego pomocnika i nie odczuwa potrzeby kontrolowania rozmowy. Tłumacz zdaje sobie z tego sprawę, jest pewny siebie i wyraża to również swoją postawą. Nie jest on biernym uczestnikiem postępowania, który przekazuje jedynie, co mówią inni, a osobą aktywnie uczestniczącą w procesie, mającą i wypowiadającą swoje zdanie

Tłumacz: Ich darf bitte bemerken, dass er einfach gestrickt ist.

(*Pozwolę sobie zauważyć, że on jest nierozgarnięty.*)

7\ Ub[YX'k]h 'h Y'8 9 AC' J9FG=CB' cZ7 58 !?5 G'D8 : !9 Xl'cf' fl Hd.#k k k 'WUX Ug'Wta k
H]g'hM h'cb'mUddYUfg]b'h Y'XYa e'j Yfg]cb"H]g'hM h'WUb'VY'fYa e'j YX'k]h 'h Y'Z' 'j Yfg
7\ Ub[YX'k]h 'h Y'8 9 AC' J9FG=CB' cZ7 58 !?5 G'D8 : !9 Xl'cf' fl Hd.#k k k 'WUX Ug'Wta k
H]g'hM h'cb'mUddYUfg]b'h Y'XYa c'j Yfg]cb"H]g'hM h'WUb'VY'fYa c'j YX'k]h 'h Y'Z' 'j Yfg
7\ Ub[YX'k]h 'h Y'8 9 AC' J9FG=CB' cZ7 58 !?5 G'D8 : !9 Xl'cf' fl Hd.#k k k 'WUX Ug'Wta k

Tłumacz, chociaż zgodnie z normami kodeksu nie ma prawa wyrażać swoich opinii czy komentować, wypowiada własne zdanie na temat oskarżonego. Ponieważ uwaga ta nie wywołała żadnych reakcji ze strony prawników obecnych na sali rozpraw, pozwoliło to tłumaczowi poczuć się jeszcze pewniej w pełnionej przez siebie funkcji. Gdy sąd udał się na naradę, tłumacz dodał:

Tłumacz: Ich glaube nicht, dass er sich dessen bewusst ist. Er ist so einfach...
(*Nie sądzę, żeby był tego świadomy. On jest taki prosty...*)

5.2. „To są Pana zdjęcia, proszę Pana...”

Rozprawa karna w sprawie o dokonanie ok. 400 kradzieży z włamaniem (§129 StGB) odbyła się w dniu 08.06.2010 r. Oskarżonymi było trzech obywateli Polski, którzy włamywali się w biały dzień do samochodów zaparkowanych na podziemnych parkingach w Wiedniu i dokonywali kradzieży, głównie sprzętu nawigacyjnego oraz odtwarzaczy CD. Liczba dokonanych kradzieży była tak wielka, że zdumiała samego sędziego. Sędzia przyznał, że z takim przypadkiem miał do czynienia po raz pierwszy i że jest tym „oszołomiony”. Podczas rozprawy sędzia wydawał się rozbawiony całą sytuacją i profesjonalnym sposobem działania oskarżonych, co powodowało, że przesłuchanie momentami miało charakter komediowy. Sędziemu towarzyszył śmiech, atmosfera na sali rozpraw była luźna. Wypowiedzi sądu nie były natomiast tłumaczone dla oskarżonych.

W rozprawie uczestniczył profesjonalny tłumacz języka polskiego, posiadający kierunkowe wykształcenie oraz kilkadziesiąt lat doświadczenia w zawodzie. Tłumacz sprawiał wrażenie osoby pewnej siebie, od początku postępowania identyfikującej się w pełni z rolą pomocnika sędziego lub nawet urzędnika sądu. Zajmował on miejsce po prawej ręce sędziego.

Na początku rozprawy sędzia, chcąc ustalić okres, w którym dokonywane były włamania, zwrócił się do pierwszego przesłuchiwanego oskarżonego z pytaniem o potwierdzenie jego informacji:

Sędzia: Für den Zeitraum vom Jänner bis März 2010. Stimmt das?
(*Za okres od stycznia do marca 2010 r. Zgadza się?*)

Tłumacz: Czy za okres od stycznia 2009... To są Pana zdjęcia, proszę Pana...

Ponieważ tłumacz nie sporządzał notatek, wymienione w szybkim tempie daty sprawiły mu trudność w ich zapamiętaniu, co spowodowało problem z przetłumaczeniem pytania. By wybrnąć z sytuacji, tłumacz powołał się na materiał dowodowy, którym dysponował sąd (w postaci zdjęć z kamer monitorujących załączonych do akt i leżących na stole), o którym do tej pory jednak nie było mowy. Tłumacz od początku przejął stronę sądu i pełnił w procesie funkcję pomocnika sądu. Zwracając się do oskarżonego „To są Pana zdjęcia, proszę Pana...”, sugeruje on oskarżonemu mówienie prawdy, jako że mówienie nieprawdy na niewiele się tu zda. Zachowanie tłumacza nie jest neutralne ani też lojalne wobec mówcy-sędziego. Komentarz tłumacza był jego samowolnym działaniem, czego nikt nie jest świadomy, również sędzia nie jest w stanie kontrolować

zachowania tłumacza. Po krótkiej przerwie tłumacz wzmacnił jeszcze swoją wypowiedź, dodając:

Tłumacz: Oni tu mają Pana zdjęcia.

Na pytanie sędziego, czy oskarżeni przyznają się do winy, dwóch odpowiedziało twierdząco, jeden przecząco. Wtedy zwrócił się do niego obrońca, zadając pytanie poprzez tłumacza w formie pośredniej (3.os. l.poj.).

Obrońca: Bleibt er dabei, was er gesagt hat?

(Zostaje przy tym, co powiedział?)

Tłumacz: Słyszał Pan, że koledzy przyznają się do winy. Adwokat Pana pyta, czy przyznaje się Pan do winy?

Tłumacz nie tłumaczy dosłownie pytania obrońcy, ale ingerując, kolejny raz, w przebieg postępowania i ponownie wykonując zadania pomocnika sędziego, dodaje swój własny komentarz. Komentarz tym razem też nie jest neutralny, ponieważ sugeruje oskarżonemu właściwą – zdaniem tłumacza - odpowiedź. W tym momencie zachowanie tłumacza wywiera bezpośredni wpływ na przebieg postępowania.

Tłumacz podczas całej rozprawy nie przestrzegał zasad bezstronności, lojalności i neutralnego zachowania. W jego zachowaniu dało się dostrzec emocjonalny stosunek do sprawy i nastawienie do oskarżonych. W czasie tłumaczenia pytał sędziego i odpowiedzi oskarżonego tłumaczowi także towarzyszył uśmiech, (a czasami nawet śmiech), co może świadczyć o tym, że nie dawał on wiary zeznaniom oskarżonego, a cała sprawa nie zasługiwała na powagę. Zachowanie tłumacza bez wątpienia miało wpływ na wizerunek i wiarygodność oskarżonych w oczach sędziego.

O tym, że tłumacz był w pełni świadomy swojej roli jako urzędnika sądu, świadczy również fakt, że w czasie krótkiej rozmowy w przerwie rozprawy przyznał otwarcie, że jego największym osiągnięciem tego przedpołudnia było skuteczne namówienie trzeciego oskarżonego do przyznania się do winy.

6. Dyskusja i wnioski

Z przytoczonych przykładów z praktyki tłumaczenia sądowego wynika, że czynnie działający tłumacze sądowi, mają trudności z zachowaniem bezstronności w postępowaniu sądowym. Utożsamianie się z rolą sądu i przejmowanie funkcji pomocnika sędziego, samodzielna ingerencja w tłumaczone wypowiedzi, brak lojalności wobec mówcy, własne komentarze, wyrażanie własnego zdania oraz osobistego stosunku do oskarżonych, okazywanie emocji - to przewinienia tłumaczy tylko w analizowanych tutaj przykładach. Na ich podstawie nie da się, oczywiście, wyciągnąć wniosków dotyczących ogółu praktykujących tłumaczy sądowych, ale niewątpliwie sygnalizują one istniejący, poważny problem w praktyce tłumaczenia sądowego.

Jak wynika z przytoczonych przykładów, sytuacje, w których tłumacz nie zachowuje zasad etyki zawodowej są dwojakiego rodzaju. Często zdarza się, że tłumacz jest jedynie współodpowiedzialny za nieprzestrzeganie norm zawodowych. Ma to miejsce wówczas, gdy pozostali uczestnicy postępowania formułują wobec tłumacza oczekiwania, będące w sprzeczności z jego etyką zawodową. Tak było w pierwszym

omawianym przykładzie, w przypadku tłumacza języka słowackiego, który został skonfrontowany z oczekiwaniami ze strony obrońcy bezpośrednio oraz pośrednio ze strony sędziego. W takich sytuacjach tłumaczowi nietrudno przychodzi identyfikowanie się z rolą pomocnika sądu i tym samym samowolne działanie, częściowo, by spełnić oczekiwania innych.

Prawnicy natomiast kierują się odgórnym celem - celem instytucji i nie zawsze są świadomi norm zawodowych obowiązujących tłumaczy. Dlatego warto zastanowić się nad podjęciem działań polegających na uświadomieniu środowiska prawniczego odnośnie do roli i zadań tłumaczy sądowych, a także do przygotowania ich do pracy z tłumaczami. Takie rozwiązanie przewiduje dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/EU (Artykuł 6) z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym, która w przyszłości może pomóc częściowo rozwiązać ten problem.

Oczekiwania innych uczestników postępowania nie zwalniają jednak tłumacza z odpowiedzialności i przestrzegania zasad obowiązującego go kodeksu etycznego. Dlatego przede wszystkim należy skupić się na sytuacjach, w których ani sędzia, ani prawnicy nie wyrażają bezpośrednio swoich oczekiwań wobec tłumacza, a mimo tego tłumacz nie przestrzega zasady bezstronności czy innych norm kodeksu. Sytuacja taka miała miejsce w drugim omawianym przykładzie, na rozprawie z udziałem tłumacza języka polskiego. Niewłaściwe zachowanie tłumacza oraz sprawowana przez niego kontrola niewątpliwie miały wpływ na przebieg postępowania i na postrzeganie oskarżonych przez sędziego. W obu przytoczonych przykładach tłumacze mieli wpływ na wydany wyrok.

Stronniczość i brak neutralności tłumaczy w postępowaniu świadczą o nieznaności norm i zasad profesjonalnego zachowania w sądzie i potwierdzają brak przygotowania tłumaczy do pracy w tym kontekście. Faktem jest, że obecne programy studiów dla tłumaczy nie uwzględniają przedmiotów z zakresu etyki (Kadrić 2005: 30), nie zwalnia to jednak tłumaczy od odpowiedzialności, znajomości kodeksu etycznego oraz przestrzegania zasad etyki zawodowej. Kodeks etyki zawodowej nie może natomiast zastąpić gruntownego przygotowania do zawodu, może jedynie stanowić integralną część kształcenia tłumaczy na potrzeby sądu (por. Hertog 2009: 8). Niezbędne jest dlatego uwzględnienie nauczania etyki w curricula uniwersyteckich, tak by przyszli tłumacze sądowi byli przygotowani na wyzwania praktyki oraz konfrontację z różnymi oczekiwaniami wobec nich, tak by byli w stanie zachować bezstronność w każdej sytuacji, ponieważ jest to ich etyczny obowiązek: „It is the duty of the court or the jury to decide the case. It is the duty of counsel to decide if they believe their witnesses or not. Our duty is to remain impartial” (Edwards 1995: 64).

7\ Ub[YX'k]h 'h Y'89AC'J9FG=CB`cZ7 58! ?5G'D8 : !9X]cf' fl Hd.#k k k 'WUX'Ug'Wa k
H]g'hM hieb'mUddYUfg]b'h Y'XYa e'j Yfg]cb"H]g'hM hWUb'VY'fYa e] YX'k]h 'h Y'Z' j Yfg
7\ Ub[YX'k]h 'h Y'89AC'J9FG=CB`cZ7 58! ?5G'D8 : !9X]cf' fl Hd.#k k k 'WUX'Ug'Wa k
H]g'hM hieb'mUddYUfg]b'h Y'XYa c'j Yfg]cb"H]g'hM hWUb'VY'fYa c] YX'k]h 'h Y'Z' j Yfg
7\ Ub[YX'k]h 'h Y'89AC'J9FG=CB`cZ7 58! ?5G'D8 : !9X]cf' fl Hd.#k k k 'WUX'Ug'Wa k

Bibliografia

- Edwards, Alicia Betsy (1995) *The practice of court interpreting*. Amsterdam: Benjamins.
- Gentile, Adolfo; Ozolins, Uldis; Vasilakakos, Mary (1996) *Liaison interpreting. A handbook*. Melbourne: Melbourne University Press.
- Gile, Daniel (1995) *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam: Benjamins.
- Hale, Sandra Beatriz (2007) *Community Interpreting*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hertog, Erik (2009) *Legal Interpreting: Recommendations for Best Practices*. Antwerp.
- Kadrić, Mira (2004) *Behördendolmetschen in Österreich - Wege zur Qualitätsverbesserung*. W: R. Soyer (red.) *Strafverteidigung. Konflikte und Lösungen*. Wien, Graz: NWV Neuer Wiss. Verl., 81–88.
- Kadrić, Mira (2005) *Der weite Weg nach Europa. Von den Bemühungen der Europäischen Kommission um Qualifizierung der BehördendolmetscherInnen und der (Un)Tätigkeit der Mitgliedstaaten*. W: *Der Gerichtsdolmetscher. Mitteilungsblatt des Österreichischen Verbandes der Gerichtsdolmetscher* 2, 27–32.
- Kadrić, Mira (2006) *Dolmetschen bei Gericht. Erwartungen - Anforderungen - Kompetenzen*. Wien: Facultas.
- Krammer, Harald (2006) *Die Zertifizierung von Gerichtsdolmetschern - ein Meilenstein in der Rechtsentwicklung*. W: *Der Gerichtsdolmetscher. Mitteilungsblatt des Österreichischen Verbandes der Gerichtsdolmetscher* 1, 17–21.
- Akty prawne i inne dokumenty*
- Berufs- und Ehrenkodex des Österreichischen Verbandes der allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Dolmetscher
http://www.gerichtsdolmetscher.at/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=63&lang=de
- Bundesgesetz, mit dem das Bundesgesetz über den allgemein beeideten gerichtlichen Sachverständigen und Dolmetscher geändert wird (BGBl I Nr. 168/1998)
- Bundesgesetz vom 19. Feber 1975 über den allgemein beeideten gerichtlichen Sachverständigen und Dolmetscher (BGBl. Nr. 137/1975)
- Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen - Strafgesetzbuch (BGBl. Nr. 60/1974)
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/EU z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dziennik Urzędowy L 280, 26/10/2010 P. 0001 – 0007)
- Gerichtssachverständigen- und Gerichtsdolmetscherliste <http://www.sdgliste.justiz.gv.at/>